

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав,
доктори илмҳои биологӣ, профессор
Давлатзода С.Х.

«_____» _____ соли 2022

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Шехов Акбар Маҳмадиевич дар мавзуи «Технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод шудааст

Мавзуи таҳқиқотии интихобнамудаи Шехов Акбар Маҳмадиевич бе шак мубрам буда, ба яке аз масъалаҳои замонавӣ – мавқеи таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагон бахшида шудааст. Низоми муносибатҳои нави дар соҳаи маориф ба вучуд омада низ бо тамоми мубрамият талаботи сифатан навро ба донишандӯзии хонандагон ба миён мегузорад.

Масъалаи ташаккули неруи зехнии хонандагон бо истифода аз таълими тафриқа бо тамоми муҳиммияти худ дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» ва дигар ҳуҷҷатҳои меъёрии ба соҳаи маориф бахшидашуда инъикос гардидааст.

Вобаста ба фикрҳои ҷавкузикр, ба сифати мавзуи диссертатсионӣ интихоб намудани мавзӯи «Технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагон синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ» аз ҷониби унвончу Шехов Акбар Маҳмадиевич бамаврид мебошад.

Муаллифи диссертатсия иброз медорад, ки вазъи имрӯза тақозо менамояд, ки сатҳи дониши хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи

умумӣ боло бурдошта шавад. Барои ба ин сатҳ расидан зарурияти таҳкими пойгоҳи моддию техникӣ, таҳияи барномаҳои комплекси таълимӣ, китобҳои дарсии дархурди замон ва дастурамалҳои таълимию методи муосир пеш меояд.

Муҳаққиқ тасдиқ мекунад, ки албатта, ҳалли чунин мушкилоти мураккаб бидуни аз нуқтаи назари танқидӣ ба шаклу усулҳои то ин замон мавҷудбудаи таълим муносибат кардан, ғояҳои муҳими дар осори педагогии олимони ватанӣ ва хориҷиро таҳлилу муқоиса намудан, ҷиҳатҳои мусбати онҳоро дар раванди таълим истифода бурдан имконнопазир аст.

Дарачаи асосноккунии нуктаҳои илмӣ

Аз ҷониби унвонҷӯ ба таври муфассал таҳқиқотҳои илмии психологҳо, педагогҳо ва файласуфон омӯхта шудааст, ки дар онҳо масъалаҳои умуминазариявии ташкили ҷараёни таълим, аз ҷумла бароҳмонии таълими тафриқа таҳлилу баррасӣ гардидаанд.

Дар таҳқиқоти мазкур унвонҷӯ ба низом ва ошкор намудани касбияти омӯзгор дар интиҳоби методҳои таълим ҳангоми ҷорӣ намудани таълими тафриқа аҳамияти махсус додааст. Дар ҷараёни таҳқиқот хусусиятҳои махсуси таълими тафриқа шарҳ дода шуда, ҳамзамон ҷузъҳои таълими тафриқа тавсиф карда шудаанд.

Муаллифи диссертатсия дуруст кайд мекунад, ки яке аз шаклҳои дар амал санчидашудаи таълим ин таълими тафриқа ба ҳисоб меравад ва мақсад аз ҷорӣ намудани таълими тафриқа ин бештар дар хонандагон ташаккул додани мустақилиятнокӣ, рушди тафаккури мантиқӣ ва рағбат ба илмдӯстӣ мебошад.

Ба ақидаи муаллифи диссертатсия дар қатори муваффақиятҳо, дар амалишавии чунин шакли таълим, баъзе камбудӣҳо низ вучуд доранд. Аз ин рӯ, ошкору асоснок кардани сабабҳои ин хатоҳо ва пешниҳод намудани тавсияҳои судманд ҷиҳати роҳ надодан ба ин камбудӣҳо дар раванди ташкилу таъмини шароитҳои таълими тафриқа тавассути технологияи педагогии муосир дар фаъолияти маърифатии хонандагони муассисаҳои

тахсилоти миёнаи умумӣ зарур шуморида мешавад, таъкид менамояд муҳаққиқ.

Дар асоси омӯзиши маъхазҳои илмӣ ва кори озмоишӣ-санҷишӣ муаллифи диссертатсия чунин хулоса менамояд: «Таълими тафриқа ин шакли махсуси ташкили раванди таълим мебошад, ки дар он омӯзгор бо гурӯҳи хонандагоне кор мекунад, ки дар зехни онҳо мавҷуд будани сифатҳои умумии муҳими раванди таълим мавҷуд мебошад; таълими тафриқа қисми низоми умумидидактикие мебошад, ки раванди таълимро барои гурӯҳҳои гуногуни таълимгирандагон таъмин мекунад; таълими тафриқа ташкили шароити гуногуншакли таълим барои муассисаи таълимӣ, хонандагони синф ва гурӯҳҳои гуногун мебошад, ки бо мақсади баҳисобгирии хусусиятҳои зехнии хонандагон ҳамчун маҷмӯи чорабиниҳои методӣ, психологию педагогӣ ва ташкилию идоракунӣ дар гурӯҳҳои якхела ба роҳ монда мешавад» (сах. 31).

Аз ин нуқтаи назар асосҳои методологӣ ва назариявии таҳқиқоти Шехов Акбар Маҳмадиевич ягон шубҳаро ба вучуд намеоранд ва боварибахш мебошанд. Унвончу дониши хуби назариявӣ дошта, дорои қобилияти таҳлилу хулосабарорӣ намудани натиҷаҳои таҳқиқот буда, нуқтаи назари илман асосноки худро пешниҳод намудааст, ки ба ҳаллу фасли масъалаҳои муҳими технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагон синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ равона карда шудаанд.

Пояи таҳқиқотӣ ва татбиқи амалии нуқоти илмӣ, методҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, корҳои анҷомдода дар ҳар як давраи таҳқиқот, мантиқи фикрронӣ ба талаботи мавҷуда ҷавобгӯ мебошанд.

Арзиши илмӣ ва эътимоднокии диссертатсия

Дар диссертатсия дастовардҳои нави илмӣ оид ба ҷорӣ намудани таълими тафриқа асоснок карда шудаанд, ки зеринҳо мебошанд:

– ошкор намудани интиҳоби шаклу метохҳои афзалиятноки таълим ҳангоми татбиқи таълими тафриқа, банизомдарории маводи ғирдовардашуда ва омода намудани барномаи мукамал бо назардошти

хусусияти махсуси таълими тафриқа дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;

- муайян намудани мазмуни асосӣ ва хусусиятҳои махсуси ташкили корҳои гуногуни муасири таълимӣ ҳамчун яке аз воситаҳои самараноки таълими тафриқа дар шароити татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф;

- муайян намудани шаклу воситаҳои рағбат пайдо намудани хонандагон ба таълими тафриқа нигаронидашуда дар чараҳои таълим бо назардошти хусусиятҳои психологӣ, синнусолӣ ва қобилияту шавқу завқи хонандагон;

- истифодаи роҳҳо ва методҳои таъсирбахши таълим, ки ба омилҳои асосӣ, қонуниятҳои технологияҳои фаъолияти таълимии ба таълими тафриқа нигаронида шудаанд;

- кушода додани мафҳуми «таълими тафриқа» ва аҳамияти он дар ташаккули зеҳни хонандагон.

Ҳамзамон, меҳоҳем дар бораи ғояи пешбари таҳқиқот чанд нуктаро махсус зикр кунем. Муаллифи диссертатсия бо ҷузъиётҳо мушкilot ва муҳолифатҳои мавҷудбударо оид ба самарабахшии истифодаи таълими тафриқа дар ташаккули неруи зеҳнии хонандагон муайян намудааст. Ҳамзамон, унвонҷу таъкид менамояд, ки хусусиятҳои хоси инфиродии психологӣ хонандагоне, ки асоси ташаккули гурӯҳҳои якхеларо ташкил мекунанд, чунин тафриқаро бояд фаро гиранд:

- аз рӯи ҳайати синнусолӣ (синфҳо, гурӯҳҳои синнусолӣ);
- аз рӯи соҳаи таваҷҷуҳ (гуманитарӣ, дақиқ, ҷомеашиносӣ ва ғ.);
- аз рӯи сатҳи инкишофи ақлонӣ (сатҳи дастовардҳо – қобилият, маҳорат ва малака);
- аз рӯи навъҳои шахсияти психологӣ (навъи фикрронӣ, хислат, мизоч ва ғ.);

- аз рӯи сатҳи саломатӣ (гурӯҳҳои варзишӣ, гурӯҳҳои биноиву шунавоиашон суст, синфҳои хонандагонашон зуд-зуд беморшаванда) (с. 32).

Арзиши назариявии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки мавқеи самараноки истифодаи самараноки ташкили таълими тафриқа, ҷиҳати дар

хонандагони ташаккул додани нерӯи зехнӣ роҳандозӣ гардидааст; шартҳои педагогии ташкили таълими тафриқа дар хонандагони синфҳои болоӣ бо назардошти баҳисобгирии хусусиятҳои психологӣ, синнусолӣ ва майлу рағбати мактаббачагон амалӣ карда шудааст; дар ҷараёни таълими тафриқа рушди қобилиятҳои маърифатии хонандагон зимни мақсаднок ба роҳ мондани иҷрои супоришҳои таълимӣ муайян карда шудааст; дар ҷараёни ташкилу ба роҳ мондани таълими тафриқа аз технологияҳои пешқадами инноватсионӣ барои мукамал намудани қобилиятҳои зехнии хонандагон истифода бурда шудааст.

Мавқеи муаллифи диссертатсия дар ҷустуҷӯи роҳҳо ва татбиқи методҳои самараноки ташкил ва ҷорӣ намудани таълими тафриқа ва аз ҷиҳати илмӣ асоснок намудани ҷанбаҳои мухталифи таълими тафриқа зоҳир ёфта, дар ниҳояти қор ба қобилиятҳои маърифатдӯстии хонандагон нигаронида шудааст.

Дар таҳқиқот ба низом ва ошкор намудани касбияти омӯзгор дар интихоби методи таълим ҳангоми ҷорӣ намудани таълими тафриқа аҳамияти махсус дода шудааст. Дар ҷараёни таҳқиқот хусусиятҳои махсуси таълими тафриқа шарҳ дода шуда, ҳамзамон ҷузъҳои таълими тафриқа тавсиф карда шудаанд.

Мо бо таъкиди муаллифи диссертатсия дар он хусус розӣ ҳастем, ки менависад: «Ноил гардидан ба натиҷаҳои омӯзиш ҳангоми ҷорӣ намудани таълими тафриқа меёри воқеӣ мегардад, ки дар асоси он ҳадафи бевоситаи ҳар як хонанда метавонад тағйир ёбад ва мундариҷаи қори ӯ барқарор карда шавад, ё саъю кӯшиши ӯ барои аз худ кардани мавод дар сатҳҳои баландтар равона карда шавад. Дар асоси ин равиш, қори тафриқавӣ барои омӯзгор ва хонанда заминаи воқеӣ фароҳам оварда мешавад ва имкониятҳо барои қор бо хонандагони қавӣ ба таври назаррас меафзояд» (с. 20).

Барои татбиқи муваффақонаи чунин раванди таълими тафриқа фарқият дар сатҳ ва талаботҳои зерин бояд риоя карда шаванд:

– сатҳи нишондиҳандаҳои омӯзиш ва натиҷаҳои ҳатмии он бояд барои хонандагон фароҳам бошанд;

– муваффақияти таълими тафриқавӣ, ки бештар аз фаъолияти маърифатии хонандагон вобаста аст, то чӣ андоза онҳо ба кори шахсии худ манфиатдоранд, муайян карда шавад;

– дониши дақиқи ҳадафҳои мушаххас, бо дарназардошти қобилият ва талаботи муқарраркардаи омӯзгор ҳамчун омили таъсиррасони фаъолияти маърифатии хонандагонро дар сатҳи гуногун бояд фаъол намояд;

– агар ҳадафҳо барои хонанда маълум ва қобили иҷро бошанд, дастовардҳои онҳо ташвиқ ва худашон рӯҳбаланд карда шуда, кӯшишҳои муҳассилин пайдарпай рушд дода шавад.

Ба қимати муҳими диссертатсия на танҳо мураттабии баёни фикр ва забони фасеҳи диссертатсия, баёни мантиқии фикр ва ақидаҳои асоснокро мансуб доништан мумкин, балки пешниҳодҳое, ки дар таҳқиқот баён ёфтаанд, ҳар кадоми онҳо метавонанд ба сифати дастовардҳои нави илмӣ дар соҳаи илми педагогика хизмат намоянд. Натиҷа ва хулосаҳои таҳқиқотро метавон ҳангоми таҳқиқи масъалаи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зеҳнии хонандагон синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ истифода бурд.

Коркарди нуқоти назариявӣ ва натиҷаҳои таҳқиқот ба муаллифи диссертатсия имкон доданд, ки дар масъалаи татбиқи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зеҳнии хонандагон ба назар гирифтани як силсила омилҳо зарур шуморида шавад:

– сатҳи нишондиҳандаҳои омӯзиш ва натиҷаҳои ҳатмии он бояд барои хонандагон фароҳам бошанд;

– муваффақияти таълими тафриқавӣ, ки бештар аз фаъолияти маърифатии хонандагон вобаста аст, то чӣ андоза онҳо ба кори шахсии худ манфиатдоранд, муайян карда шавад;

– дониши дақиқи ҳадафҳои мушаххас, бо дарназардошти қобилият ва талаботи муқарраркардаи омӯзгор ҳамчун омили таъсиррасони фаъолияти маърифатии хонандагонро дар сатҳи гуногун бояд фаъол намояд;

– агар ҳадафҳо барои хонанда маълум ва қобили иҷро бошанд, дастовардҳои онҳо ташвиқ ва худашон рӯҳбаланд карда шуда, кӯшишҳои муҳассилин пайдарпай рушд дода шавад.

Қобили зикр аст, ки аз ҷониби унвончу мавқеи таълими тафриқа дар интиҳоби касби хонандагони синфҳои болоӣ бо мисолҳои мушаххас асоснок карда шудааст.

Дар баробари ин, ҳангоми иҷрои ин талаботҳо ошкоро будани сатҳи таълим ба ташаккули ангезаҳои мусбати таҳсил, муносибати огоҳона ба таҳсил ва баланд бардоштани ҳисси хонандагон бояд мусоидат кунад, таъкид менамояд муаллифи диссертатсия.

Омӯзиш ва таҳлили нуктаҳои асосии диссертатсия ба он далолат мекунад, ки натиҷаҳои ба даст оварда метавонанд барои таҳқиқоти минбаъда оид ба масъалаҳои марбут ба технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зеҳнии хонандагон ба сифати пойгоҳи назариявӣ хидмат намоянд.

Дар асоси натиҷаҳои ба дастоварда унвончу як силсила пешниҳод ва тавсияҳои методиро ҷиҳати татбиқи таълими тафриқа дар ташаккули неруи зеҳнии хонандагон синфҳои болоӣ манзур намудааст.

Натиҷаҳои асосии диссертатсия рисола дар корҳои ҷопии муаллиф дар ҷ ёфтаанд ва онҳо ҷандин маротиба дар ҷаласаҳои кафедраи забонҳо бо курси иттилооти компютери Донишқададаи таҳсилоти баъдидипломи кормандони соҳаи тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷаласаҳои шӯбаи педагогика ва психологияи Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ ироа гардиданд.

Аз ҷониби унвонҷӯй дар маҷаллаҳои илмӣ 8 мақола ҷоп карда шудааст, ки 6-тои онҳо дар маҷаллаҳои аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Россия ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшаванда интишор ёфтаанд. Мақолаҳо мазмуну муҳтавои рисолаҳо дар бар мегиранд.

Камбудиҳо оид ба мазмун ва ҷо ба ҷогузори диссертатсия

1. Дар диссертатсия мебоист мушкилоти мавҷудбуда дар ҷорӣ намудани таълими тафриқа васеътар кушода дода мешуд;

2. Муаллиф зимни таҳқиқот ба интиҳоби касби хонандагон бештар таваҷҷуҳ зоҳир кардааст;

3. Хулосаи боби дуюми диссертатсия ба такмил ниёз дорад;

4. Дар матни рисола хатоҳои имлоӣ ва хусусияти техникдошта вомехӯранд.

Камбудихои зикргардида ба қимати баланди таҳқиқоти анҷомдодашуда таъсир намерасонанд.

Автореферат мазмун ва мухтавои асосии диссертатсияро дар бар мегирад ва ба талаботи мавҷуда ҷавобгӯ мебошад.

Унвонҷӯ дар рафти таҳқиқот оид ба роҳҳои самараноки татбиқи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагон синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ маълумоти навро ба даст овардааст.

Дар охири диссертатсия самтҳои ояндаи таҳқиқот оид ба масъалаи татбиқи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагон синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муайян карда шудааст.

Диссертатсия кори таҳқиқотии пурра ва мустақилона анҷомёфта ба ҳисоб рафта, ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба додани дараҷаҳои илмӣ пурра мувофиқ мебошад ва муаллифи он Шехов Акбар Мухаммадиевич барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва маълумот сазовор мебошад.

Такриз аз ҷониби мудири кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав Ҳалимов Зухурбек Малахавич мураттаб гардидааст.

Такризи муассисаи пешбар дар ҷаласаи васеи семинари илмӣ-назариявии кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи

Носири Хусрав, ки дар он доктараби дараҷаи илмӣ Шехов Акбар Махмадиевич иштирок ва бо маъруза баромад намуд, баррасӣ ва тасдиқ шудааст.

Дар ҷаласаи васеи семинари илмӣ-назариявии кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав 10 нафар устодону омӯғорон иштирок намуданд.

Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 10 нафар, «бетараф» – нест, «муқобил» – нест. (Қарори ҷаласаи васеи семинари илмӣ-назариявии кафедраи педагогикаи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав аз 20.08.2022, №8).

Раиси ҷаласаи васеи семинари
илмӣ-методӣ, мудири кафедраи
педагогикаи Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав
номзади илмҳои педагогӣ, дотсент

Ҳалимов З.М.

Эксперти таҳқиқоти диссертатсионӣ,
дотсенти кафедраи педагогикаи
Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи
Носири Хусрав, номзади илмҳои педагогӣ

Каримова Ш.Р.

Котиби ҷаласаи васеи семинари
илмӣ-методӣ, омӯзгори кафедраи
педагогикаи Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав

Ойматова Д.

20.08.2022

Маълумот барои тамос: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Бохтар,
кӯчаи Айни, 67; Тел: (83222) 2-54-81; E-mail: bgu-1978@mail.ru, www.btsu.tj

Имзоҳои Ҳалимов З. М., Каримова Ш.Р. ва Ойматова Д.ро тасдиқ мекунам.
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
МДТ «ДДБ ба номи Н. Хусрав»

Дукурзод Ҷ.А.